

Ziņu izlaidums

no ES narkotiku aģentūras Lisabonā

EIROPAS 2023. GADA ZIŅOJUMS PAR NARKOTIKĀM — SVARĪGĀKIE FAKTI

Lielāka narkotiku piegādes un lietošanas daudzveidība rada jaunus izaicinājumus Eiropai

(16.06.2023., LISABONA — **EMBARGO 12.00 Lisabona | 13.00 Brisele/CET**) Lielāka narkotiku piegādes un lietošanas daudzveidība rada jaunus izaicinājumus politikai narkotiku jomā un veselības aprūpei Eiropā. Tā ir viena no problēmām, ko šodien uzsvēr **Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centrs (EMCDDA)**, izlaižot savu **Eiropas 2023. gada ziņojumu par narkotikām: tendences un aktualitātes** Briselē ⁽¹⁾. Ziņojumā ir sniegts jaunākais pārskats par situāciju narkotiku jomā Eiropā, pētot galvenās tendences un jaunus apdraudējumus.

Narkotiku pieejamība joprojām ir augsta visiem vielu veidiem, un nelegālo narkotiku ražošanas apjoma un sarežģītības pieaugums Eiropā turpinās. Pašlaik personām, kas lieto narkotiskas vielas, ir pieejams plašāks psihoaktīvo vielu klāsts, bieži vien ar ievērojamu stiprumu un tīrību. Tā kā tās var tikt pārdotas līdzīga izskata pulveros vai tabletēs, patērētāji var nezināt, ko viņi lieto. Ziņojumā ir uzsvērtā efektīvu riska komunikācijas stratēģiju nepieciešamība, lai patērētājus brīdinātu par kaitējumu veselībai, ko rada jaunas vielas, vielu mijiedarbība un augstas iedarbības produkti.

Analīze aptver plašu nelegālo narkotiku klāstu, sākot ar opioīdiem un stimulantiem un beidzot ar jauniem kanabiss produktiem un disociatīvām narkotikām (piemēram, ketamīnu). Tajā ir sniegta arī atjaunināta informācija par jaunajām psihoaktīvajām vielām (NPS), kas Eiropā joprojām ir sabiedrības veselības problēma. Ar ES agrīnās brīdināšanas sistēmas (ABS) starpniecību 2022. gadā tika pirmoreiz ziņots par 41 jaunu narkotiku, un tādējādi **EMCDDA** uzraudzīto jauno psihoaktīvo vielu kopskaits sasniedza 930.

Eiropas iekšlietu komisāre Ylva Johansson izsakās: “Ar narkotikām saistīta organizētā noziedzība nopietni apdraud sabiedrību, un es esmu ļoti nobažījies, ka mūsdienās Eiropā lietotās vielas var vēl vairāk kaitēt veselībai nekā iepriekš. *Eiropas 2023. gada ziņojumā par narkotikām* ir aprakstīts, kā dalībvalstis konfiscē rekordlielus nelegālo narkotiku daudzumus. Mani nesenie apmeklējumi Eiropas jūras ostās un Latīņamerikā parādīja, ka narkotiku tirgotāji turpina iefiltrēties piegādes ķēdēs, ekspluatējot strādājošos un negatīvi ietekmējot kopienas ar vardarbības un korupcijas palīdzību. Ļoti svarīga ir ES sadarbība ar trešām valstīm globālajā cīņā pret narkotiku tirdzniecību. Turklāt **EMCDDA** tagad ir savlaicīgi piešķirtas lielākas pilnvaras un starptautiska loma, lai sekotu šīs narkotiku problēmas attīstībai.”

Ziņojumā ir uzsvērtā nepieciešamība uzlabot tiesu ekspertīzes un toksikoloģijas datus, lai labāk izprastu apdraudējumus, ko rada jaunas un spēcīgas sintētiskās vielas, narkotiku maisījumi, viltotas vielas, mainīgie narkotiku tirgi un lietošanas modeļi. 2024. gadā aģentūra saskaņā ar savām jaunajām pilnvarām izveidos Eiropas kriminālistikas un toksikoloģijas laboratoriju tīklu, lai stiprinātu šīs jomas kapacitāti ⁽²⁾.

EMCDDA direktors Alexis Goosdeel saka: Šī gada ziņojums mums spēcīgi atgādina, ka ar nelegālajām narkotikām saistītās problēmas ir sastopamas visā mūsu sabiedrībā. Es to raksturoju ar frāzi: *Visur, viss, ikviens*. Izplatītās nelegālās narkotikas pašlaik ir plaši pieejamas, un arvien parādās spēcīgas jaunas vielas. Narkotiku tirgū var parādīties gandrīz viss, kam piemīt psihoaktīvas īpašības, bieži ar nepareizu marķējumu vai maisījumos. Šī iemesla dēļ nelegālas narkotikas var ietekmēt ikvienu — gan tiešā veidā ar lietošanu, gan netieši, ietekmējot ģimenes, kopienas, iestādes un uzņēmumus. Turklāt tās arvien vairāk pakļauj mūsu pilsoņus ar narkotikām saistītai vardarbībai un tās sekām. Šodien mēs uzsvēram stimulantu, sintētisko

narkotiku un jaunu kanabiss preparātu radītos izaicinājumus. Lai labāk atklātu jaunus apdraudējumus un aizsargātu sabiedrības veselību, ir ļoti svarīgi palielināt kriminālistikas un toksikoloģisko testēšanu. Mums ir arī vairāk jāiegulda pakalpojumos, kas pašlaik tiek piesaukti daudzveidīgāku un sarežģītāku vajadzību apmierināšanai.”

Jauna kanabiss politikas attīstība sarežģītā tirgū

Kanabiss preparātu politiku darbības joma Eiropā pakāpeniski paplašinās, pašlaik aptverot ne tikai nelikumīgo kanabiss kontroli, bet arī kanabiss preparātu un kanabinoīdu regulējumu terapeitiskiem un citiem lietojumiem (piemēram, kosmētikā, pārtikā).

Pašlaik piecas ES dalībvalstis (**Čehija, Vācija, Luksemburga, Malta un Nīderlande**) un **Šveice** ievieš vai plāno ieviest jaunas pieejas, lai regulētu kanabiss piegādi lietošanai izklaides nolūkos. Šīs izmaiņas, kas izklāstītas ziņojumā, norāda uz nepieciešamību ieguldīt uzraudzībā un izvērtēšanā, lai pilnībā izprastu to ietekmi uz sabiedrības veselību un drošību ⁽³⁾.

Kanabiss preparāti joprojām ir visplašāk lietotā nelikumīgā narkotiskā viela Eiropā. Tiek lēsts, ka apmēram 8 % (22,6 miljoni) Eiropas pieaugušo iedzīvotāju (15–64 gadu vecumā) pēdējā gada laikā ir lietojuši kanabiss preparātus. 2021. gadā ES konfiscētā hašiša (816 tonnas) un marihuānas (256 tonnas) daudzums sasniedza augstāko līmeni desmit gadu laikā, kas liecina par šīs narkotikas lielo pieejamību. Eiropā 2021. gadā aptuveni 97 000 pacientu iesaistījās kāda veida narkotiku lietotāju ārstēšanā saistībā ar marihuānas lietošanas problēmām.

Jauni kanabiss preparāti rada problēmas sabiedrības veselības jomā. Daži produkti, ko nelikumīgajā tirgū pārdod kā dabīgus kanabiss preparātus, var būt viltoti ar spēcīgiem **sintētiskiem kanabinoīdiem**, radot saindēšanās risku. Turklāt augsta iedarbīguma ekstrakti un ēdami produkti ir saistīti ar akūtiem saindēšanās gadījumiem slimnīcu neatliekamās palīdzības nodaļās.

2022. gadā **heksahidrokanabinols (HHC)** kļuva par pirmo daļēji sintētisko kanabinoīdu, par kuru tika ziņots ES. Tas tika konstatēts divās trešdaļās dalībvalstu, un dažās ES valstīs to pārdod kā “legālu” alternatīvu kanabiss preparātiem ⁽⁴⁾. Kopš 2022. gada oktobra **HHC** ir pakļauts intensīvai uzraudzībai ES agrīnās brīdināšanas sistēmas (**ABS**) ietvaros, lai labāk izprastu potenciālos riskus Eiropai.

Kokaīna konfiskācijas rekordi un augošas bažas par sintētisko stimulatoru lietošanu

Šīs narkotikas augsto pieejamību pašlaik veicina lielu kokaīna daudzumu nelikumīga tirdzniecība caur Eiropas jūras ostām komerciālos konteineros. Pastāv bažas, ka šāda situācija var veicināt kokaīna lietošanas pieaugumu, kaitējumu veselībai un ar narkotikām saistītu noziedzību.

2021. gadā ES dalībvalstis konfiscēja rekordlielu daudzumu kokaīna — 303 tonnas. Gandrīz 75 % no kopējā konfiscētā daudzuma veidoja **Beļģija** (96 tonnas), **Nīderlande** (72 tonnas) un **Spānija** (49 tonnas). Provizoriski dati par 2022. gadu liecina, ka Eiropas otrajā lielākajā jūras ostā Antverpenē konfiscētā kokaīna daudzums ir pieaudzis no 91 tonnas 2021. gadā līdz 110 tonnām. Pierādījumi liecina, ka organizētās noziedzīgās grupas arvien vairāk pievēršas arī mazākām ostām citās ES valstīs, kā arī valstīs, kas robežojas ar ES. Nelikumīga kokaīna ražošana ES kļūst aizvien nozīmīgāka, un 2021. gadā tika likvidētas 34 kokaīna laboratorijas (2020. gadā — 23), no kurām dažas bija lielas.

Kokaīns ir Eiropā visbiežāk lietotā nelegālā stimulējošā narkotika, ko pēdējā gadā ir lietojuši apmēram 1,3 % (3,7 miljoni) pieaugušo Eiropas iedzīvotāju (15–64 gadu vecumā). Tā bija visizplatītākā viela saistībā ar akūtas saindēšanās gadījumiem slimnīcu neatliekamās palīdzības nodaļās 2021. gadā, kas minēta 27 % gadījumu. Turklāt dažas pazīmes liecina, ka dažās valstīs kokaīna injekcijas un kreka lietošana ir arvien biežāk sastopama marginalizēto grupu vidū, tāpēc ir jāpastiprina kaitējuma mazināšanas pasākumi. Tiek lēsts, ka 2021. gadā ir reģistrēti 7500 ar kreku saistīti ārstēšanas gadījumi.

Plašāka sintētisko stimulantu daudzveidība, kas pašlaik ir pieejama nelegālajā tirgū, palielina sabiedrības veselības risku. Vēsturiski amfetamīns ir bijis visbiežāk lietotais sintētiskais stimulants Eiropā. Tomēr ir pazīmes, ka gan metamfetamīns, gan **sintētiskie katinoni** šobrīd vairāk nekā agrāk veicina ar stimulantiem saistītās vispārējās problēmas Eiropā.

Turklāt ziņojumā ir norādīts, ka stimulantu tagad biežāk tiek injicēti, dažkārt kombinācijā ar heroīnu vai citiem opioīdiem. Izpratne par kaitējumiem, kas ir saistīti ar injicējamo narkotiku lietošanas mainīgajiem modeļiem, ir būtiska, lai izstrādātu ieviešanas pasākumus, kas samazinātu ar šādu uzvedību saistītos kaitējumus.

Mazāk zināmu vielu potenciālie riski veselībai

Dažviet par populārāku izklaides narkotiku ir kļuvis ketamīns, ko medicīnā lieto kā anestēzijas un pretsāpju līdzekli. To parasti šņauc, un dažreiz ir konstatēta tā pievienošana citu narkotiku maisījumiem, tostarp *MDMA* pulveriem un tabletēm. Ilgstošiem ketamīna lietotājiem var rasties veselības problēmas (piemēram, kaitējumi urīnpūslim).

Slāpekļa oksīda (smieklu gāzes) pieaugošā lietošana izklaides nolūkos dažās Eiropas daļās rada bažas par veselību. Nesen veiktajā *EMCDDA* pārskatā ⁽⁵⁾ tika norādīts uz riskiem saistībā ar šo narkotiku, kas tagad, šķiet, ir pieejamāka, lētāka un populārāka zināmās jauniešu aprindās. Šie riski var iekļaut saimniecības, apdegumus un plaušu ievainojumus, bet dažos ilgstošos lietošanas gadījumos — nervu bojājumus. Pastāv spēcīgs arguments, ka narkotiku profilakses un kaitējuma samazināšanas dienestiem ir jāpievēršas šai vielai savā darbā. Normatīvās pieejas šīs vielas pārdošanā un izmantošanā dažādās valstīs atšķiras.

Šodienas ziņojumā ir aplūkota arī augošā interese par psihodēlisko zāļu terapeitisko potenciālu. Lai gan pastāv daudzsoļi pētījumi par šo vielu potenciālu dažādu garīgās veselības traucējumu ārstēšanā, ziņojumā ir uzsvērts neregulētu programmu īstenošanas risks ES un citur. Augošā interese par šo tēmu var veicināt šo vielu lielāku eksperimentālo lietošanu bez medicīniska atbalsta, tādējādi, iespējams, pakļaujot riskam neaizsargātus cilvēkus.

Attīstās opioīdu lietošanas problēmas Eiropā

Joprojām Eiropā visbiežāk lietotais nelegālais opioīds ir heroīns, bet dažās jomās pieaug arī bažas par sintētisko opioīdu lietošanu. Daudzi sintētiskie opioīdi ir ļoti iedarbīgi un rada saimniecības un nāves risku. Tūkstošiem devu saražošanai ir nepieciešams tikai neliels daudzums, tāpēc tā ir potenciāli ienesīgāka viela organizētās noziedzības grupām.

Eiropas narkotiku tirgū turpina parādīties jauni nekontrolēti sintētiskie opioīdi, un kopš 2009. gada kopumā ir identificēti 74 šādi preparāti. Pēdējos gados lielākā daļa nesen identificēto opioīdu vielu, par kurām ziņots *ABS*, ir bijuši ļoti iedarbīgi *benzimidazola* (nitazēna) opioīdi. Salīdzinājumā ar *Ziemeļameriku* jaunajiem sintētiskajiem opioīdiem (piemēram, fentanila derivātiem un nitazēniem) pašlaik ir salīdzinoši maza nozīme Eiropas narkotiku tirgū kopumā, lai gan dažās valstīs tie ir būtiska problēma.

Jauni sintētiskie opioīdi (tostarp benzimidazoli un fentanila derivāti) ir saistīti ar pārdozēšanas izraisīto nāves gadījumu skaita pieaugumu *Baltijas valstīs*. *Igaunijā* ir konstatēti jauni sintētiskie opioīdi maisījumos, kas satur benzodiazepīnu un dzīvnieku sedatīvo līdzekli *ksilazīnu*. Šīs kombinācijas, kas attiecīgi ir zināmas kā “*benzo-dope*” un “*tranq-dope*”, ir saistītas ar pārdozēšanas nāves gadījumiem *Ziemeļamerikā*. Ziņojumā ir teikts: “...pat ja problēmas šajā jomā pašlaik ir salīdzinoši ierobežotas, šī vielu grupa ir apdraudējums, kas var būtiski ietekmēt Eiropas veselību un drošību nākotnē.”

Heroīna pieejamība pašlaik joprojām ir šķietami augsta. ES dalībvalstīs konfiscētā heroīna daudzums 2021. gadā vairāk nekā divkārtšojās, sasniedzot 9,5 tonnas, bet *Turcijā* tika konfiscēts rekordliels daudzums — 22,2 tonnas. Gandrīz viss Eiropā patērētais heroīns nāk no *Afganistānas*, kur talibi 2022. gada aprīlī paziņoja par opija magoņu audzēšanas aizliegumu. Lai gan vēl ir pārāgri spriest par aizlieguma ietekmi Eiropas heroīna tirgū, pastāv bažas, ka šīs narkotikas pieejamības trūkums varētu būt saistīts ar sintētisko opioīdu piedāvājuma un pieprasījuma pieaugumu.

EMCDDA valdes priekšsēdētājs *Franz Pietsch* secina: “Šodienas ziņojums ir būtisks resurss, lai gūtu stratēģisku ieskatu par Eiropas situāciju narkotiku jomā un tās ietekmi uz sabiedrības veselību un drošību. Ziņojuma publicēšana notiek izšķirošā brīdī, jo *EMCDDA* gatavojas jaunai kompetences jomai un jaunai nākotnei. Mēs ar nepacietību gaidām šīs daudzsoļīgās jaunās misijas īstenošanu, kas aģentūrai ļaus paplašināt tās uzraudzības spējas, palielināt ES sagatavotību un palīdzēt attīstīt kompetences, lai labāk iesaistītos narkotiku apkarošanas jomā”.

(¹) Plašāku informāciju par *Eiropas 2023. gada ziņojumu par narkotikām* skatīt https://www.emcdda.europa.eu/event/2023/06/launch-event-european-drug-report-2023_en Ziņojumā ir aprakstīta narkotiku situācija līdz 2022. gada beigām, pamatojoties uz 2021. gada un, ja pieejami, 2022. gada datiem.

(²) 2024. gadā *EMCDDA* kļūs par Eiropas Savienības Narkotiku apkarošanas aģentūru (*EUDA*) ar paplašinātām pilnvarām.

(³) https://www.emcdda.europa.eu/publications/faq/cannabis-laws-europe-questions-and-answers-for-policy-making_en

(⁴) https://www.emcdda.europa.eu/news/2023/new-cannabinoid-hhc-spotlight-market-evolves_en

(⁵) https://www.emcdda.europa.eu/news/2022/11/no-laughing-matter-new-report-shows-rise-recreational-use-nitrous-oxide_en